

بررسی اهمیت پیشرفت فرهنگ و تمدن در یک جامعه و نقش آموزش و پرورش بر توسعه فرهنگ کشورها

امیرحسین عبدالهی کوهی

دانشجوی مقطع کارشناسی رشته آموزش ابتدایی، دانشگاه فرهنگیان سبزوار
amirabdolahi74@gmail.com

سیدسینا ضیائیان آقابزرگی

دانشجوی مقطع کارشناسی رشته آموزش ابتدایی، دانشگاه فرهنگیان سبزوار
Sziyayan@gmail.com

مرتضی حسین پور

دانشجوی مقطع کارشناسی رشته آموزش ابتدایی، دانشگاه فرهنگیان سبزوار
mortezahoseinpour@gmail.com

امیرمحمد سویزی

دانشجوی مقطع کارشناسی رشته آموزش ابتدایی، دانشگاه فرهنگیان سبزوار
soveiziamir3@gmail.com

چکیده

داشتن یک فرهنگ و تمدن غنی در هر کشوری، به عنوان یک امتیاز و افتخار برای آن کشور محسوب می‌شود. کشور ایران جزو کشورهایی است که دارای تمدن و فرهنگ بسیار قدیمی و غنی است که می‌تواند به آن افتخار کرد. هر اندازه فرهنگ یک کشور غنی تر، به روز تر و کامل تر باشد، آن کشور می‌تواند پله‌های ترقی و موفقیت را بهتر طی کند. یکی از نهادهایی که می‌تواند در پیشرفت یک کشور نقش اساسی داشته باشد، نهاد آموزش و پرورش است. آموزش و یادگیری اهمیت بسیار بالایی دارد و پرداختن به آن بسیار اساسی است. آموزش و پرورش می‌تواند فرهنگ یک کشور را دگرگون کرده و مسیر درست را برای آن کشور تعیین کند. به همین دلیل مطالعه حاضر به بررسی اهمیت پیشرفت فرهنگ و تمدن در یک جامعه و نقش آموزش و پرورش بر توسعه فرهنگ کشورها پرداخته است.

واژگان کلیدی: آموزش و پرورش، فرهنگ و تمدن، پیشرفت یک جامعه، توسعه فرهنگی

مقدمه

تعریف تمدن و فرهنگ و به‌ویژه دومی بسیار مشکل و متنوع و مورد بحث و گفت‌وگوست و من در اینجا بنا ندارم به آن بپردازم ولی قصد دارم به زبان ساده فرق بین تمدن و فرهنگ را باز کنم، البته و صد البته جای مناقشه هم در آن هست: اگر به زندگی شهر و روستا توجه کنید قدری این مسئله بیشتر روشن می‌شود. مردم روستا بر اساس فطرت خود و عادات و رسوم بومی و قبیله‌ای که از آبا و اجدادشان گرفته‌اند فکر، و عمل می‌کنند ولی وقتی به شهر وارد می‌شوند باید خودشان را عوض کنند و آن کنند که دیگران

می‌پسندند و یا می‌خواهند. ممکن است خوب و یا بد باشد. ولی دست‌کم در آغاز تصنعی است و باید مطابق با درخواست‌ها و نیازمندی‌های شهرنشینی باشد. این مسئله در مورد مهاجرت‌ها به کشورهای دیگر هم مصداق دارد.

تمدن که از ریشه مدینه و مدنیت می‌آید با آثار شهرنشینی همراه است و می‌تواند عاریه‌ای و وارداتی باشد، در حالی که فرهنگ وارداتی نیست و باید بومی باشد و یا اگر نیست، آن‌قدر باید بماند تا جزو عادات ثانویه درآید. پیامبران فرهنگ می‌آورند و شاهان و قدرتمندان تمدن. حرف پیامبران بر دل می‌نشیند و تولید باور می‌کند در حالی که آثار به‌جا مانده از شاهان و قدرتمندان چشم‌ها را خیره و پر می‌کند. همه آثار باستانی توسط شاهان و یا اطرافیان آن‌ها به وجود آمده است و حتی اگر دانشمندانی صاحب آثار درخشان علمی و هنری شده‌اند اغلب در سایه تشویق و یا فراهم آوردن محیط امنی است که توسط آنان به وجود آمده است. (فدایی، ۱۳۹۷)

تمدن چشم‌نواز است و چشم‌گیر اما فرهنگ روح‌نواز است و دل‌پذیر. تمدن اغلب آسایش می‌آورد و فرهنگ آرامش. مثال‌های دیگر: شما اگر به علمایتان و به کتاب‌هایشان افتخار کنید کاری متمدانه کرده‌اید ولی اگر از آن‌ها خود استفاده کردید و یا در مدارس و دانشگاه‌ها آن‌ها را به کار گرفتید و بر آن افزودید کاری فرهنگی کرده‌اید. شما اگر نمایشگاه‌های خوب برگزار کنید که در نوع خود بی‌نظیر باشد چه نمایشگاه صنعتی و یا حتی نمایشگاه کتاب کار متمدانه کرده‌اید ولی اگر از صنعت به طور صحیح استفاده کردید و یا با کتاب مأنوس و کتاب‌خوان شدید، کاری فرهنگی کرده‌اید. در نمایشگاه کتاب بعضی غرفه‌ها به لحاظ ساختاری بسیار با شکوه و مجلل بود ولی بعضی غرفه‌ها مملو از جمعیت، اولی بیشتر نمادی تمدنی دارد و دیگری نشانی فرهنگی. می‌توان در همین نمایشگاه‌ها نبض فرهنگی جامعه‌ای را گرفت و برای آن نسخه نوشت و میزان علاقه‌مندی‌ها و یا نگرانی‌ها را به دست آورد. بستگی به این دارد که مدیران فرهنگی و ارشادی کاری تمدنی می‌کنند و یا فرهنگی؛ بیشتر به فکر بزرگ جلوه دادن کاری‌اند است که انجام داده‌اند و یا بررسی دغدغه‌ها و خط سیر فکری و فرهنگی جامعه و دریافت فرصت‌ها و تهدیدهای قابل رسیدگی. (فدایی، ۱۳۹۷)

اگر ساختمان‌های مجلل و با شکوه بسازید چه شخصی، عمومی و یا اداری که برای پز دادن و افتخار کردن به خودی و یا بیگانه باشد، به تمدن مربوط است ولی اگر برای صفای دل و ارشاد دیگران آن را به کار گرفتید کاری فرهنگی کرده‌اید. اگر شکوه و عظمت وزارتخانه چشم شما را خیره کرد به تمدن مربوط است ولی اگر کاربران و متقاضیان راضی از ادارات بیرون آمدند کاری فرهنگی انجام شده است. (فدایی، ۱۳۹۷)

اگر کتابخانه‌ها و یا مساجد و زیارت‌گاه‌های با شکوه ساختید کاری متمدانه کرده‌اید ولی اگر مردم خودشان از آن‌ها استقبال کردند و لذت بردند و با روح آنها عجین شد و از آن‌ها الهام گرفتند کاری فرهنگی صورت گرفته است. اگر شما به قصد نخبه‌پروری، عده‌ای شاخص تربیت کردید که با کشورهای دیگر رقابت کنند و افتخار بیافرینند کاری متمدانه کرده‌اید ولی اگر عموم مردم به علم، فرهنگ، هنر، و ورزش اقبال کردند کاری فرهنگی کرده‌اید. آمار انتشارات، نشان از تمدن دارد ولی به کار بستن محتوای آنان، نشان از فرهنگ دارد.

گسترش خیابان‌ها، بزرگراه‌ها، پل‌ها و تونل‌ها نماد تمدن است ولی رعایت قوانین رانندگی و پذیرش اصول آن نشان از فرهنگ دارد. افزایش رشد نگارش مقالات در یک کشور برای خود نشان دادن و عقب نیفتادن به ظاهر از سایر کشورها برای این که در جایی به حساب بیایند، نشان از تمدن و شهرنشینی دارد ولی به کار بستن آن‌ها و بومی کردن دانش، نشان از فرهنگ دارد. حتی شعار تولید و یا خرید کالای ایرانی نشان از تمدن دارد ولی باور و اجرای عملی آن، نشان از فرهنگ دارد. داشتن هیئت دولت بزرگ و مجلس و یا قوه قضائیه با شکوه نشان از تمدن دارد ولی رضایت مردم از عملکرد آنان در همه زمینه‌ها نشان از فرهنگ دارد. معامله با خارج و خریدهای کلان به قصد توسعه نشان از تمدن دارد، ولی به کارگیری و بومی‌سازی آن‌ها نشان از فرهنگ دارد. نمایندگی کردن از شرکت‌های خارجی و سودهای کلان به جیب زدن کاری متمدانه! است ولی توجه به تولید داخلی و انتقال واقعی فناوری نشان از فرهنگ دارد. (فدایی، ۱۳۹۷)

تولید قوانین بسیار نشان از تمدن دارد ولی پالایش آن‌ها و حذف قوانین دست و پا گیر نشان از فرهنگ ملی دارد. پدیدآوردن زرادخانه‌های قوی بحثی تمدنی است ولی دوست داشتن وطن و از جان گذشتن برای آن از فرهنگ حکایت دارد. ساختن پیام‌رسان‌های قوی در داخل کشور نقشی تمدنی، ولی رجوع و یا عدم رجوع به آن‌ها نقش فرهنگی دارند. داشتن خبرگزاری‌های بزرگ در داخل کشور حکایت از تمدن می‌کند ولی استفاده و یا عدم استفاده از آن‌ها نشان از فرهنگ دارد.

بسیاری از مشکلاتی که امروزه، توسعه فناوری اطلاعات و ارتباطات در ایران با آن مواجه است از قبیل کمبود بسترهای فرهنگی، کمبود نیروی انسانی ماهر، آشنا نبودن با زبانهای خارجی، پایین بودن انگیزه و روحیه جستجو و کاوشگری، فقدان گرایش به کار و تلاش و عمل و در یک کلام، کاهش توانمندیهای مهارت‌های زندگی، ناشی از ناتوانی نظام آموزش و پرورش سنتی در پاسخگویی به نیازهای جامعه در حال تحول و تغییر است. هنوز آموزش و پرورش ما کتاب محور است و دانش توانمندی آموزان با همه‌ها و استعدادهای برجسته خود، موظفند با حفظ کردن مطالب یک کتاب (نه یک کلمه کم و نه یک کلمه بیشتر) دوره‌های تحصیلی را پشت سر بگذارند، تحقیق و پژوهش و تقویت روحیه جستجوگری در نظام آموزشی کمترین جایگاه را دارد، هنوز روش آموزشی و تدریس معلمان، شیوه‌ی معلم محوری است و دانش آموز کمترین نقش را در فرآیند یادگیری بر عهده دارد. در چنین شرایطی باید به آموزش و پرورش بها داد تا زیر ساخت‌های یادگیری الکترونیکی و آموزش نوین استحکام یابد و از مداومت و پایداری بیشتری برخوردار گردد. (عبادی، ۱۳۸۳)

3

یادگیری‌های مبتنی بر فناوری‌های نوین اطلاعاتی، با ایجاد تغییرات بنیادین در مفاهیم آموزش سنتی، توانسته است بسیاری از ناکارآمدی‌های نظام‌های آموزشی را رفع کرده و دگرگونی‌های اساسی را در آموزش به وجود آورد. در جهان امروز، دانش آموزی با سواد محسوب می‌شود که سواد نوین عصر اطلاعات را به خوبی بداند. (حیدری زاده و ذبیحی، ۱۳۸۷)

باید به همین خاطر آموزگاران با وارد کردن این فناوری‌ها در برنامه‌های آموزشی آموزان، آنها را برای آینده و سوادی که باید در آینده داشته باشند، آماده نمایند. به نظر می‌رسد آموزش و پرورش ایران در مواجهه با تحولات جهانی آموزش و توسعه فرهنگی نیازمند استفاده فراگیر از فناوری اطلاعات و ارتباطات در سطح آموزش و پرورش (معلمین، متون درسی و دانش آموزان) می‌باشد. در تحقیق حاضر سعی بر آن است تا به کارگیری آموزش نوین در مدارس، تأثیر آن را در توسعه فرهنگی مورد مطالعه قرار دهد، لذا مطالعات شناخت آموزش نوین و میزان به کارگیری فناوری اطلاعات و ارتباطات (ICT) در مدارس و همچنین نقش آن در توسعه فرهنگی کشور دو مقوله ضروری مینمود زیرا عامل مهمی که میتواند نقش اساسی بر توسعه فرهنگی و تداوم آن داشته باشد سرمایه‌گذاری در امر آموزش است. آموزش شامل دو بخش سنتی و نوین می‌باشد که آموزش نوین، استفاده از فناوری اطلاعات و ارتباطات (فاوا) و آموزش مجازی را در بر می‌گیرد که در این پژوهش استفاده از فناوری اطلاعات و ارتباطات در آموزش مدنظر محقق است. آموزش نوین دسترسی به آموزش در تمام سطوح را گسترش داده، مرزها را از میان برداشته، فرصتهای آموزشی را افزایش داده و آموزگاران و فراگیران را از طریق دستیابی به اطلاعات و رویکردهای ابتکاری آموزشی در کلاس محیط درس، از راه دور، و یا در رسمی‌های غیر توانمند می‌سازد. از آنجایی که تجربه به کارگیری فناوری اطلاعات و ارتباطات در آموزش هنوز در مرحله نوپایی است اکنون فرصتهای فراوانی وجود دارد تا از این ابزارها به منظور حرکت به سوی توسعه فرهنگی استفاده شود. از لحاظ تاریخی، دستیابی به اطلاعات از طریق رسانه‌های چاپی (کتاب، روزنامه، مجله و...) حاصل می‌گردد در حالی که فراگیری دانش از طریق مدارس و دانشگاهها به دست می‌آید. امروزه، فناوری اطلاعات و ارتباطات افقی جدید در رابطه با تولید و عرضه اطلاعات ارائه نموده است و باید به طور همزمان امکانات موجود را در جهت فراگیری و ایجاد دانش، سازماندهی و به خدمت گرفت. (حیدری زاده و ذبیحی، ۱۳۸۷)

ما می‌بایست در مرحله اول با بهره‌گیری از امکانات موجود موفق به فراگیری دانش بوده تا در ادامه امکان تولید، میسر گردد. بدیهی است با استفاده مناسب از دستاوردهای فناوری اطلاعات و ارتباطات، میتوان به سرعت اقدام به فراگیری

دانش و در نهایت تولید علم نمود. شاید از زاویه فوق، بتوان مهمترین رسالت فناوری اطلاعات و ارتباطات را ایجاد زیر ساخت و بستر مناسب برای فراگیری و تولید علم در نظر گرفت. در جوامعی که توانسته اند زیر ساخت مناسبی در رابطه با فناوری اطلاعات و ارتباطات ایجاد نمایند، شرایط مناسب برای استفاده از «دانش» فراهم نمود میزان تولید دانش در این گونه جوامع ارتباط مستقیمی با زیر ساخت فناوری اطلاعات و ارتباطات آنان دارد. استفاده مناسب از دانش و به کارگیری آن در تمامی عرصه‌های زندگی و در نهایت تولید دانش، ارتباط مستقیمی با توسعه دارد. میتوان گفت بین استفاده و تولید دانش با توسعه ارتباطی مستقیم وجود دارد. در جوامع توسعه یافته برآیند استفاده از دانش مثبت بوده و در ادامه با توجه به زیر ساخت‌ها و سیاستهای تدوین شده، امکان تولید دانش فراهم می‌گردد. (حیدری زاده و ذبیحی، ۱۳۸۷)

مهمترین رسالت فناوری اطلاعات و ارتباطات، ارائه امکانات و زیر ساخت لازم برای تولید و توزیع دانش می‌باشد. بدیهی است از زاویه فوق و با توجه به ارتباط مستقیم استفاده و تولید دانش در یک جامعه با توسعه، می‌توان به اهمیت و جایگاه واقعی فناوری اطلاعات و ارتباطات در ارتباط با توسعه همه جانبه بیشتر واقف گردید. (کبیری فر، ۱۳۸۳)

نقش آموزش و پرورش در توسعه انسانی

توسعه انسانی رکن اصلی توسعه پایدار است و باید برای ارتقای کیفیت آموزش در کشور تلاش شود. وظیفه آموزش و پرورش در جامعه شناخت و حل نیازهای فکری جوانان است. تعلیم و تزکیه نفس و آموزش فلسفه معانی زندگی به نسل‌های آینده از مهمترین وظایف معلمان است. در جامعه‌ای که علم و دانایی، محور توانمندی و توسعه جوامع بشری باشد ارتقای کیفی آموزش و تربیت نسلی پرسشگر و خلاق امری ضروری است. توسعه کمی و کیفی آموزش، توسعه مشارکت عمومی، ارتقای سلامت و بهسازی منابع انسانی از مهمترین اولویت‌های کاری آموزش و پرورش می‌باشد.

آموزش و پرورش زمینه ساز رشد فکری و اخلاقی انسان‌های یک جامعه پویا است. آموزش و پرورش، تنها راه کمال انسان به سوی سعادت و خوشبختی است. اهمیت نقش آموزش و پرورش در تربیت نیروهای متخصص، دانشمند و آشنا به علوم جدید بسیار حائز اهمیت است اگر ما بخواهیم بمانیم و کرامت داشته باشیم و آلت دست دیگران نشویم، هیچ راهی نداریم جز اینکه از علوم تجربی، تکنولوژی و دستاوردهای مثبت تمدن بشری استفاده کنیم یکی از وظایف مهم نظام آموزش و پرورش کشور تربیت انسان‌های

«خودباور» و نه «دارای غرور کاذب» است. باید تربیت‌کننده انسان‌هایی باشیم که بدانند ریشه در گذشته دارند، اما در دنیای امروز زندگی می‌کنند و باید به آینده بیندیشند. (مجیدی، ۱۳۹۱)

برای رسیدن به جامعه‌ای ایده‌آل، پیشرفته و پویا که در آن انسان‌ها صاحب حق و حرمت باشند، نیازمند تشکیلات نو، معلمان نوآندیش و دانش‌آموزان نوپرداز هستیم. شهید مطهری از جمله کسانی بود که درد دین داشت و تلاش می‌کرد دین را آنگونه بفهمد و بفهماند که در دنیای امروز کارساز باشد. «مرحوم مطهری، دین را آنگونه می‌دید که اولاً عادلانه باشد و ثانیاً متناسب با شان انسان آزاد باشد». آموزش و پرورش را می‌توان مهمترین اندام و به منزله قلب پیکره جامعه دانست که هرگونه آسیبی به آن، موجب زیان سایر بخش‌ها می‌شود. وظیفه آموزش و پرورش تربیت نیروی آگاه، کارآمد و متعهد برای کشور است. آموزش و پرورش می‌تواند موجب شکوفایی سایر بخش‌های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی شود و این استعداد و توانایی تنها با تقویت آموزش و پرورش ایجاد می‌شود. با مطالعه در سرنوشت و سیر صعودی کشورهای پیشرفته متوجه نقش مهم آموزش و پرورش در ارتقا و به فعلیت رسیدن استعداد سایر بخش‌های این کشورها می‌شویم. براساس مطالعات کارشناسان اقتصادی، شکوفایی اقتصاد و صنعت ژاپن مرهون آموزش و پرورش این کشور بوده و خود آنها هم به این مساله اذعان دارند. آموزش و پرورش باید روحیه تولید علم و اختراع و پیشرفت و کسب آگاهی راگسترش دهد.

با توجه به تفاوت‌های دو جهان دیروز و امروز، از «فناوری» به عنوان فرزند «علم» باید نام برد. انسان امروز به خود حق داده است که در هر چه که در دسترس اوست تصرف کند. انسان امروز علاوه بر تصرف در طبیعت حتی به خود حق می‌دهد برای دستیابی به خواست‌ها و تمایلات نفسانی خود، در سرنوشت انسان‌های دیگر نیز تصرف کند و ما این تصرف را در چهره کریه استثمار انسان از انسان و در عرصه استعمار کشورها و انسان‌ها شاهد بوده‌ایم. همچنین با وجود برخی نظریه‌های افراطی در دنیای قدیم که سعادت انسان را در گرو ترک دنیا و پرهیز از زندگی در جمع و انزواطلبی قلمداد می‌کرد، با تاکید بر استفاده درست از مظاهر زندگی مادی می‌توان به فرموده امام علی(ع) اشاره کرد: انسان باید برای دنیا آنگونه کار کند که گویی برای همیشه در این دنیا زنده است و از سوئی برای آخرت باید به گونه‌ای کار کند که گویی لحظه‌ای دیگر از دنیا می‌رود. استفاده از مزایای دنیا با غرق شدن در مظاهر مادی دنیا متفاوت است. (مجیدی، ۱۳۹۱)

نهاد آموزش و پرورش مهمترین نقش و وظیفه

را در این مسیر بر عهده دارد، یعنی اگر بستر مناسب در مدارس و محیط‌های آموزشی برای پرورش روحیه‌ی دانشجویی و پژوهشگری فراهم و زمینه‌ی تبادل و تعامل اندیشه‌ها، آرا و افکار مهیا شود، فضای آموزشی به جای انتقال یک طرفه اطلاعات به روشهای دوسویه کسب اطلاعات و دانش هدایت گردد و نقش معلمان بر تسهیل جریان و فرآیند یاددهی - یادگیری متمرکز شود، دانش‌آموزان و دانشجویان نیز خود خالق دانش و اطلاعات شوند، زمینه‌ی مساعدی برای رشد و توسعه و تعالی کشور فراهم خواهد شد. بیشک یکی از مهمترین دستاوردهای توسعه‌ی فناوری اطلاعات و ارتباطات، تحول در عرصه‌ی آموزش و پرورش است. (عطاران، ۱۳۸۳)

مطالعات انجام شده (از سال ۱۹۹۲ تا ۱۹۹۸)

روی معلمان و دانش‌آموزان ۹ و ۱۰ ساله‌ی ۲۳ کلاس درس در ۱۶ کشور، نشان داده است از وقتی که دانش‌آموزان استفاده از فناوری اطلاعات و ارتباطات را شروع کرده‌اند، به اعمال پیچیده، مانند تحلیل مشکلات، ارزشیابی اعمال خود و تدوین سؤالات مناسب می‌پردازند. از این گذشته، محققان و معلمان گزارش کرده‌اند که دانش‌آموزان راهبردهای جدیدی را برای همکاری با همسالان و دوستان خود به کار می‌برند، یادگیری آنها توأم با انگیزه است و در انجام دادن کارها از اعتماد

به نفس بالایی برخوردارند. (حج فروش و اورنگی، ۱۳۸۳) فناوری اطلاعات و ارتباطات (ICT)، افق فکری جدیدی را برای پیشرفت و مبادله‌ی علم، تحصیلات و آموزش برای بالا بردن خلاقیتها و گفتگوی بین فرهنگها ارائه میدهد و پتانسیل‌هایی برای توسعه‌ی جنبه‌های آموزش و یادگیری، از بین بردن محدودیت‌های سنتی، مکانی و زمانی و هم چنین شکستن محدودیت‌های مرزی در سیستمهای آموزشی را دارا می‌باشد.

امروزه یکی از معیارهای توسعه‌ی کشورها بررسی میزان حضور کاربردهای فناوری اطلاعات (IT) در جوامع و فناوری اطلاعات و ارتباطات (ICT) در مدارس است. کارشناسان لازمه‌ی حضور مفید فناوری اطلاعات را وجود بسترهای سخت افزاری، نرم افزاری، فرهنگی و آموزشی دانستند تا نحوه‌ی بهره‌گیری از دانش موجود برای تمامی کاربران با به کار گرفتن این کاربردها بر بستر IT امکان پذیر و هدفمند باشد. (حیدری زاده و ذبیحی، ۱۳۸۷)

اهمیت فناوری اطلاعات و ارتباطات (ICT) در دنیای فعلی، تکنولوژی اطلاعات، خمیرمایه توسعه انسانی در سازمان و جامعه است و محورهای اساسی توسعه منابع انسانی و ماهیت آن را نیز متناسب با نیاز جامعه و انسانها تعیین می‌کند. در توسعه منابع انسانی، همواره باید ظرفیت‌های جدید انسانی را شناخت تا توسعه قابلیت‌ها و کیفیت‌های انسانی به صورت یک فرآیند دائمی انجام شود. تحقق این امر در گرو بهره‌گیری از تکنولوژی اطلاعات است، چون در فرآیند تکنولوژی اطلاعات دائماً اطلاعات تولید، توزیع پردازش، و مدیریت می‌شود؛ بنابراین، تکنولوژی اطلاعات زمانی حلال مشکلات خواهد بود که در خدمت توسعه و پرورش انسانها قرار گرفته و قابلیت‌های انسانی با هم تلفیق و به توسعه و بهره‌وری منجر گردد. (حیدری زاده و ذبیحی، ۱۳۸۷)

به طور قطع توسعه تحقق خواهد یافت مگر آنکه تمامی بافت اجتماعی، تاریخی، فکری جوامع، به طور کلی فرهنگ آن جامعه را شامل شود. توجه به فرهنگ در راهبردهای توسعه که تا مدت‌ها امری غیر عادی و خلاف قاعده محسوب میشد اکنون در دستور کار جامعه بین‌المللی است. (یونسکو، ۱۳۷۶) هرچند جامعه اطلاعاتی برای سیستم آموزش و پرورش عمومی چالشهای بزرگی را به وجود آورده است، ولی فناوری اطلاعات و ارتباطات به علت تأثیر بر روند زندگی روزانه ما، فرصتهای جدیدی را برای یادگیری ایجاد کرده است، ابزارها و روشهای گذشته و قدیمی را که دیگر کارایی خودشان را از دست داده‌اند و برای جامعه دانش مدار مناسب نیستند را دچار تحول ساخته است. معلمان باید محیط یادگیری را خلق کنند که در آن دانش آموزان به اکتشاف، استفاده از خلاقیت خود، درگیر شدن در ارتباط چند رسانه‌ای، همکاری، کار به طور مستقل و در گروه‌ها و انطباق تجربه‌هایشان تشویق شوند. (marta koros، ۲۰۰۴)

با توجه به اهمیت فوق العاده‌ای که در برنامه ملی توسعه و کاربرد فناوری اطلاعات و ارتباطات ایران برای توسعه منابع انسانی لحاظ شده است، توسعه هر چه بیشتر و سریعتر این زیرساخت ارتباطی از اولویت‌های مهم دانسته شده است. لذا به کارگیری فناوری اطلاعات و ارتباطات در مدارس و تحول در فرآیند آموزش و تحصیل را میتوان به عنوان مهمترین حلقه‌ها و پایه‌های توسعه ملی در نظر گرفت. (یوسفی، ۱۳۸۴)

ما با استفاده از این فناوری میتوانیم مدیران شایسته‌ی تعلیم دهیم؛ اما برای رسیدن به این هدف باید زیرساخت‌های لازم را فراهم آوریم. در این زمینه کشورهای جهان از نظر زیرساخت‌های لازم و اداره مدیران آنها در جهت دستیابی به فناوری اطلاعات و ارتباطات استفاده کامل و بهینه از آن به چند گروه تقسیم می‌شوند:

گروه اول:

این گروه را اصطلاحاً SKATERS نامیده‌اند، به معنای اسکیت سواران، و منظور کشورهایی می‌باشند که تند و پرشتاب در مسیر عصر دیجیتال به حساب می‌آیند و عبارتند از: سوئد، نروژ، فنلاند، آمریکا، دانمارک، انگلستان، سوئیس، استرالیا، سنگاپور،

هلند، ژاپن، کانادا، آلمان، اتریش و هنگ کنگ. در این کشورها بخش فناوری اطلاعات و ارتباطات (ICT) خصوصی نشده است.

گروه دوم:

این گروه را اصطلاحاً STRIDERS نامیده اند، به معنای کشورهایی که با گام های بلند و مؤثر سریعاً در راه دیجیتالی شدن حرکت می کنند، کشورهای این گروه هدفمند و با برنامه وارد عصر اطلاعات شده اند و دارای زیر ساخت های قابل قبولی هستند. این کشورها عبارتند از:

ژلاند نو، بلژیک، تایوان، کره جنوبی، ایرلند، فرانسه، اسرائیل، ایتالیا، پرتغال، یونان و چک.
گروه سوم:

این گروه را SPRINTERS نامیده اند، به معنای دوندگان پر سرعت، این کشورها با توجه به فشارهای اقتصادی و اجتماعی که تجربه کرده اند، اولویت های خود را تغییر داده و با تمام نیرو مشغول هموار کردن راه برای دیجیتالی شدن هستند.

اعضای این گروه عبارتند از:

امارات، مجارستان، لهستان، آرژانتین، مالزی، شیلی، بلغارستان، رومانی، کاستاریکا، پاناما، آفریقای جنوبی، ونزوئلا، روسیه، ترکیه، مکزیک و اکوادور.

میتوان گفت که یکی از تفاوت های یادگیرندگان دیروز با یادگیرندگان امروز، میزان اطلاعاتی است که در اختیار یادگیرندگان قرار می گیرد و دسترسی وسیع آنان به اطلاعات است. در گذشته حفظ کردن مطالب، یادگیری به حساب می آمد. شخص باسواد کسی بود که خواندن و نوشتن میدانست اما امروزه شخص باسواد کسی است که با کامپیوتر و زبان انگلیسی آشنا باشد و در کسب و به کارگیری دانش مناسب، بداند که چگونه به طور کارآمدتر به اطلاعات دست یابد، آنها را ارزشیابی کند و به طور مؤثر به کار گیرد. (حیدری زاده و ذبیحی، ۱۳۸۷)

آموزش و پرورش در عصر جهانی شدن

چالش ها و راهبردهای مواجهه با آن:

امروزه، تقریباً تمام کسانی که به دنبال توسعه و اصلاحات هستند در همه جای دنیا از آموزش و پرورش شروع میکنند و رویکردهای برآمده از عصر جدید ارتباطات و فناوریها در تعلیم و تربیت از جمله دیدگاه حداکثری مبتنی بر خود یادگیری و چگونگی یادگیری (فراشناخت)، یادگیری فرایندمدار و مستقل موجب حرکت تدریجی در باز تعریف مفاهیم اساسی تعلیم و تربیت شده است. علم، تدریس، معلم، شاگرد، محتوای درسی و مدرسه در حال احراز تعاریف جدید هستند. (خسروشاهی، ۱۳۸۹)

جهانی شدن موجب شده تا در بسیاری از موارد مرزهای سنتی آموزش و فناوری ها از بین رفته و نیازمند آن است که دوباره تعریف شود. برای مثال از بین رفتن مرز بین دولتهای ملی و جامعه جهانی، بین فرهنگ ملی و خرده فرهنگهای تشکیل دهنده آن، بین مدرسه و جامعه محلی، بین خانه و مدرسه، بین آموزش و کار، بین دنیای کار و مؤسسات یادگیری، بین آموزش رسمی و غیررسمی، بین برنامه درسی از قبل تنظیم شده و انتخابهای افراد، بین شاگرد و معلم، بین والدین و فرزندان آنها، بین انسان و ماشین و حتی بین رشتههای مختلف، موجب شده تا چالش های عمدهای در آموزش ایجاد شود که به منظور برخورد با آنها و انطباق با تغییرات پیش آمده، برنامه ریزان و مربیان آموزشی بایستی گام هایی فوری و متهورانه برای تجدیدسازمان آموزشی در تمامی جنبهها و ابعاد بردارند و بدیهی است که غفلت از این کار به معنی سلب مسؤولیت به نفع جهانی سازی و جریان متولی آن است. از مطالعه وضعیت موجود در آموزش و پرورش کشورمان می توان دریافت که در طول سالیان گذشته، تلاش موفقیت آمیزی برای شناسایی این چالشها

و مقابله با آنها به عمل نیامده و اگر هم کاری صورت گرفته جامع و کامل نبوده و نظام آموزشی کشور کماکان به روش سنتی خود اداره میگردد. چالشهای جهانی آموزش و پرورش در قرن بیستویکم را میتوان ناشی از رویکردهای متفاوتی را به مشکلات آموزش و پرورش ایران و توانمندیهای آن اضافه و موضوعات گوناگونی را مطرح میسازند. (خسروشاهی، ۱۳۸۹)

مباحثی که هم در میان پژوهشگران و اندیشمندان آموزش و پرورش در سطح دانشگاهها و مراکز پژوهشی مطرح میباشد و هم نظر کارشناسان آموزش و پرورش، معلمان، والدین و جامعه را به خود معطوف ساخته است. موضوعات و رویکردهای نوین، از تحولات علمی و فناوریهای جدید، بهویژه IT و ITC نشأت میگیرند. در واقع همین تحولات زمینه را برای ظهور دیدگاههای نو هموار کرده و آنها را فراتر از مرزهای ملی، در چارچوبی جهانی مطرح میسازند.

به علاوه آنها را از محدوده نخبگان و اندیشمندان جامعه خارج نموده و به صورت رویکردی اجتماعی مطرح ساخته و مسؤولیتها و چالشهای نوینی را فراسوی نظام-های آموزش و پرورش ملی و از آن جمله ایران قرار میدهند. در این مقاله تلاش شده است تا نحوه تأثیرگذاری «جهانی شدن» بر آموزش و پرورش ایران مشخص و عمده ترین چالشهایی که نظام آموزش ما در آینده با آن روبه رو خواهد شد، تبیین و سرانجام راهبردهای آموزشی لازم برای برخورد با این چالش ها نیز ارائه شوند. (خسروشاهی، ۱۳۸۹)

بحث و نتیجه گیری

اندیشمندان جهان به این نتیجه رسیده اند که اگر جامعه ای می خواهد به سمت توسعه پایدار اقتصادی برود و شرایط ایده آلی داشته باشد باید از نظر فرهنگی و علمی به رشد و بالندگی برسد. سوق دادن دانش پژوهان و دانشجویان به سوی فرهیختگی و بستن راه های نفوذ فرهنگ های بیگانه بر عهده معلمان است. شاید در همه موضوعات زندگی کشور عنوانی به بزرگی، عظمت و سهمگینی آموزش و پرورش نباشد. آموزش و پرورش یعنی دو عامل انسان سازی. آموزش و پرورش باید ایجاد سازگاری بین زندگی مادی و معنوی را جا بیندازد آموزش و پرورش باید نیروهایی معنوی و اخلاقی و انسان هایی را که در دنیای امروز زندگی می کنند، تربیت کند که متناسب با جامعه امروزی باشند و برای این کار باید انسانی تربیت شود که گرایش های معنوی در او قوی تر از گرایش های نفسانی باشد و عقل او بر هوسش غلبه کند.

امروزه، با واقعیتی به نام جهانی شدن مواجهیم. جهانی شدن به معنای گسترش ارتباطات میان انسان ها و افزایش تاثیر متقابل اقوام، ملت ها و کشورها بر یکدیگر است. به گونه ای که کمتر اتفاقی در گوشه ای از عالم رخ می دهد که مردم دیگر سرزمین ها از آن بی خبر بمانند و حیات اجتماعی آنان از این اتفاق تاثیر نپذیرد. پیدایش ابزارهای ارتباطی صوتی و تصویری و متنی مانند تلفن های ثابت و سیار، رادیو، تلویزیون، ماهواره، اینترنت از یک طرف و وسایل نقلیه جدید مانند اتومبیل، قطار و هواپیما از طرف دیگر، ارتباط میان انسان ها را در نقاط مختلف کره زمین چنان توسعه داده است که گویی مانند مردم یک دهکده باهم آشنايند. از همین جاست که مفهوم «دهکده جهانی» شکل گرفته است. (مجیدی، ۱۳۹۱)

این یک واقعیت اجتماعی است که رخ داده است و اکنون ما در چنین جهانی زندگی می کنیم. با پدیدار شدن این واقعیت، قدرت های بزرگ و سلطه گر برنامه ریزی کرده اند که فرهنگ، اندیشه و آن شیوه زندگی را که خود می پسندند، جهانی کرده و بر سایر مردم تحمیل کنند. این طرح و برنامه ریزی را جهانی شدن می نامند. برای رسیدن به این منظور، از امکانات بسیار پیچیده آشکار و پنهان کمک می گیرند. شبکه های بزرگ تلویزیونی و رادیویی، ماهواره ها، شبکه های بسیار زیاد اینترنتی، فیلم های سینمایی، کتاب ها و نشریات، سازمان های گسترده اطلاعاتی و جاسوسی ابزار گسترش فرهنگ قدرت های بزرگ و به خصوص آمریکا هستند. پشتوانه این ابزار، قدرت نظامی، سیاسی و اقتصادی آمریکاست که با ایجاد رعب و وحشت یا وابستگی و تسلیم طلبی یا طمع، زمینه را برای توسعه فرهنگ، اخلاق و آداب و رسوم آمریکایی آماده می کنند. برای نمونه، آمریکا پس از این که افغانستان و عراق را تصرف کرد، ده ها شبکه تلویزیونی به راه انداختن تا فرهنگ و اخلاق خود را بر مردم مسلمان این دو کشور تحمیل کند. (مجیدی، ۱۳۹۱)

آموزش را می‌توان عامل اصلی رشد کمی و کیفی نیروی انسانی ماهر و تشکیل سرمایه‌ی انسانی تلقی کرد. آموزش صرف نظر از این که کدام جنبه‌ی توسعه مد نظر است ریشه‌ی تمام توسعه‌هاست و موجب ارتقاء کیفیت و بهبود مهارت انسانی و استعدادهای افراد می‌شود که به نوبه‌ی خود تشکیل سرمایه‌ی انسانی را سبب می‌گردد و روند پیشرفت و توسعه‌ی جامعه را تسریع می‌کند. نیروی انسانی به مدد آموزشی که دریافت می‌کند توسعه را محقق می‌سازد. به طور کلی مهم‌ترین عامل توسعه، آموزش است و میتوان گفت که آموزش موتور توسعه است. کشورهایی که در نظام آموزشی خود سرمایه‌گذاری کرده‌اند در زمینه‌ی توسعه موفقیت بیشتری داشته‌اند. (حیدری زاده و ذبیحی، ۱۳۸۷)

میتوان نتیجه گرفت که موتور محرک توسعه، آموزش می‌باشد. نظریات جدید توسعه بر خلاف گذشته که سرمایه‌های فیزیکی را موتور محرکه توسعه اقتصادی می‌دانستند، در نظریات جدید این سرمایه انسانی است که محور اصلی توسعه را تشکیل داده و موجبات رشد و توسعه پایدار جوامع را فراهم می‌سازد. بر اساس تئوری سرمایه انسانی، باید به آموزش در همه سطوح آن به عنوان یک سرمایه ملی نگریسته و آن را با ارزش‌ترین سرمایه‌ها که در وجود انسانها ذخیره و به صورت دانش، تخصص و مهارت متبلور می‌شود به حساب آورد. منتهی در این نظریه بیش از آنکه کمیت آموزش مطرح باشد، کیفیت آن مطرح است. ارتقاء کیفیت آموزش، از عمده‌ترین اهداف در تنظیم و تدوین سیاست‌های آموزشی است و خوشبختانه در قسمت‌های مختلف قانون برنامه چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران نیز به ارتقا کیفیت آموزش اشاره شده و در فصل خاصی تحت عنوان «توسعه مبتنی بر دانایی» در چندین مورد به اهمیت کیفیت آموزش در فرآیند توسعه تاکید شده است. از آنجایی که ریشه‌ی توسعه آموزش است و مادر آموزش، آموزش و پرورش است و از طرف دیگر یکی از شاخصهای اصلی توسعه، توسعه‌ی فرهنگی است بنابراین آموزش نقش اساسی و پایه‌ای در توسعه‌ی فرهنگی کشورمان دارد پس باید در آموزش و پرورش از روش‌های نوین منطبق با تحولات جهانی و تغییرات تکنولوژیکی استفاده کنیم. (حیدری زاده و ذبیحی، ۱۳۸۷)

منابع

- مجیدی، محمد، نقش آموزش و پرورش در توسعه فرهنگی و اجتماعی جامعه و جایگاه مربیان پرورشی در فرآیند توسعه، ۱۳۹۱.
- فدایی، غلامرضا، فرق تمدن و فرهنگ به زبان ساده، ۱۳۹۷.
- رعنائی، مصطفی، بررسی تأثیر فناوری اطلاعات و ارتباطات بر عدالت آموزشی از دیدگاه معلمان مقطع متوسطه شهر تهران در سال ۱۳۸۵، ۱۳۸۵-۸۶ پایمان نامه ارشد، دانشگاه شهید بهشتی.
- شاد الوئی، نوریه، پایان نامه نقش و جایگاه تحول اداری در مدیریت فرهنگی کشور در وزارت آموزش و پرورش در ابعاد ساختار سازمانی (از لحاظ درجه پیچیدگی و عدم تمرکز)، دانشگاه آزاد واحد علوم و تحقیقات تهران، ۱۳۸۳.
- عطاران، محمد، جهانی شدن، فناوری اطلاعات و تعلیم و تربیت، موسسه توسعه فناوری آموزشی مدارس هوشمند، ۱۳۸۳.
- حج فروش، احمدو اورنگی، عبدالمجید، مقاله بررسی نتایج کاربرد فناوری اطلاعات و ارتباطات در دبیرستانهای شهر تهران، موسسه برنامه ریزی درسی و نو آوریهای آموزشی، شماره ۹، ۱۳۸۳.
- یوسفی، رضا، پایان نامه ارائه چارچوب ادراکی مناسب جهت نهادینه کردن فناوری اطلاعات و ارتباطات (ICT) در نظام آموزش ابتدایی کشور، دانشگاه آزاد واحد علوم و تحقیقات تهران، ۱۳۸۴.
- خسروشاهی، حبیب، آموزش و پرورش در عصر جهانی شدن، چالش‌ها و مواجهه با آن، مطالعات راهبردی جهانی شدن، ۱۳۸۹.
- حیدری زاده، اله، ذبیحی، حدیثه، نقش آموزش نوین و مهارتها در توسعه فرهنگی (با تأکید بر مدارس)، مجله مدیریت فرهنگی سال دوم/پیش شماره دوم/بهار ۱۳۸۷.
- کبیری فر، فاطمه، پایان نامه تأثیر گسترش فناوری اطلاعات و ارتباطات (ICT) بر تحولات فرهنگی، دانشگاه آزاد واحد علوم و تحقیقات ۱۳۸۲-۸۳، تهران.

چهارمین کنفرانس بین‌المللی و پنجمین همایش ملی یافته‌های نوین در مدیریت، روانشناسی و حسابداری

Archive of SID

4th International & 5th National Conference on New Findings in Management, Psychology and Accounting

۲۹ و ۳۰ آذر ۱۴۰۲
دانشگاه تهران

December 20th & 21th, 2023 | University of Tehran

